

การศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนา โดยศึกษาพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ
จังหวัดลำปาง

A study of Praying for Rian in Lanna by Study of the Kaen chan Buddha Image Parade
Ceremony, Wat Pa Tan Luang, Maeta dictric, Lampang Province

พระอธิการปั้นแก้ว อินทปโย (วัดโล)

Phraatikarn Pankaew Indhapaikho (Watlo)

พระครูสิริสุตานุยุต และ ปกรณ์ มหากันธา

ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

วิทยาลัยสงฆ์ล้านนา

Pankaew.wathalo@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนา โดยศึกษาพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาประวัติการขอฝนในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนา กรณีศึกษาพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และ 3) เพื่อวิเคราะห์พิธีกรรมเกี่ยวกับการขอฝนในพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษา พบว่า พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ฝนตกนั้นเกิดตามเหตุปัจจัยธรรมชาติ จากการกระทำของมนุษย์ และเกิดจากการดลบันดาลของเทพเทวดาผู้มีฤทธิ์ การขอฝนในสังคมไทยมีอยู่ทุกภาค มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ในภาคเหนือ มีพิธีขอฝนหลายรูปแบบ ได้แก่ พิธีแห่พระเจ้าฝนแสนห่า พิธีจับอกไฟ (จุดบั้งไฟ) บูชาพญาแถน พิธีแห่ช้างเผือก พิธีแห่ปลาช่อนขอฝน เป็นต้น

ที่วัดป่าตันหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ที่เชื่อกันว่า เมื่ออัญเชิญแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ สามารถบันดาลให้ฝนตกลงมาได้ วัดป่าตันจะมีการอาราธนาอัญเชิญพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ปีละ 2 ครั้ง คือช่วงปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์ และในประเพณียี่เป็ง หากว่าปีไหนที่เกิดฝนแล้ง จะมีการอัญเชิญแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์เป็นกรณีพิเศษ ชุมชนจะร่วมมือช่วยกันจัดงาน เกิดความสามัคคี การสืบทอดประเพณีอันล้ำค่า และเป็นการสร้างรายได้กระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน

คำสำคัญ: พิธีกรรม, การขอฝนในล้านนา และพระเจ้าไม้แก่นจันทน์

Abstract

A study of Praying for Rian in Lanna by Study of the Kaen chan Buddha Image Parade Ceremony, Wat Pa Tan Luang, Maeta dictric, Lampang Province were as follows: 1) to study the history of praying for rain in Buddhism, 2) to study the ritual of praying for rain in Lanna by

studying the procession of Kaen chan Buddha Image at Wat Pa Tan Luang, Mae Ta District, Lampang Province, and 3) to analyze the ritual about praying for rain in Buddhism. This study is a qualitative research methodology, commentary, study from documents and in-depth interviews.

The study found that Buddhism is mentioned that the factors cause the rain it is caused by natural factors, it is caused by human actions and which is believed that it arises from the inspiration of the powerful deities. Praying for rain in Thai society there are sectors, very similar as well as having similar foundations of belief, the northern region has many forms of rain praying rituals, including the procession of Phra chao fon sa ha, Chi Bang Fai (Light Fireball), Worship to Phrayathan, the procession of White Elephant, the procession of Plachon Praying for Rain etc.

Wat Pa Tan Luang, Mae Ta District, Lampang Province there is Kaen chan Buddha Image that was believed when invited Kaen chan Buddha Image that can inspire the rain. Wat Pa Tan Luang will invite Kaen chan Buddha Image twice a year that is New Year or Songkran Day and Yi Peng Festival. If there is a drought they will invite Kaen chan Buddha Image in special circumstances, the community cooperated helped to organize the ritual causing harmony, inherited the precious traditions and to generate income with encouraging the economy in the community.

Keywords: Ritual, Rain Praying in Lanna and the Kaen chan Buddha Image Parade Ceremony

บทนำ

ปัญหาภัยแล้งเป็นภัยธรรมชาติที่นำความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งทางด้าน การขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และด้านผลิตผลทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติ ประกอบกับประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรที่สำคัญ ในตลาด โลก ภัยแล้งจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อการลดลงของผลิตผลทางการเกษตรของไทย และมีผลกระทบทางอ้อม ได้แก่ การอพยพทิ้งที่ดินทำกิน ละทิ้งที่อยู่อาศัยไปหางานทำในเมือง ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมตามมา ปัญหาภัยแล้งจึงจัดเป็นปัญหาสำคัญของชาติ (สิตาวี ธีรวิรุฬ. 2558: 1) ส่งผลให้คนไทยซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ เกิดความคิดถึงจินตนาการถึงเหตุอันทำให้ไม่เป็นไปตามที่หวัง โดยเฉพาะในเรื่องของพิธีผล การเกษตรที่ได้ผลิตได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพราะสืบเนื่องจากฝนแล้งหรือฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติจึงนำไปสู่พิธีกรรมในการบูชาเพื่ออ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ฝนตก เพื่อให้ชาวนาหรือเกษตรกรได้ลงมือไถหว่านหรือทำไร่ไถนาตามวิถีชีวิตของชาวไร่ชาวนา (ธัญญาภรณ์ พลายงามและคณะ. 2560: 99-114)

ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ฝนตกในบางครั้งบางคราว ว่าเป็นอำนาจของเหล่าเทวดา ที่มีชื่อว่า เทพวัสสวาทก ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกพระภิกษุได้ทูลถามพระพุทธองค์ถึงเทพวัสสวาทกว่า “ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุให้มีฝนในกาลบางคราว” (ส.ช. (ไทย) 17/606/373) พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสตอบว่า “เทพพวกวิสสวลาหมีอยู่ เมื่อใด เทพเหล่านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตนเอง เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น ฝนจึงมีภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีฝนในกาลบางคราว” (ส.ช. (ไทย) 17/606/374.)

จะเห็นได้ว่า แม้พระพุทธศาสนาจะมีแนวคิดเรื่องอุตุนิยาม กฎธรรมชาติอันเป็นความแน่นอนตามธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับอุณหภูมิจึงมีความร้อน ฝน พายุ และสภาพภูมิอากาศ (सानุ มัทธนาตุล. 2558: 1) แต่ก็ปฏิเสธว่าเทวดาก็เป็นผู้สามารถลดบันดาลให้เกิดฝนตกต้องตามฤดูกาล และตกเป็นบางครั้งบางคราว พระไตรปิฎกเองก็ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ฝนไม่ตกกว่ามีสาเหตุมาจากการที่มนุษย์ไม่ประพฤติอยู่ในธรรม คือ ในกาลเวลาที่พระราชา ข้าราชการ พราหมณ์ คหบดี และประชาชนทั้งหลายไม่ตั้งอยู่ในธรรม เป็นเหตุปัจจัยส่งผลให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อหมุดดาวนักษัตรโคจรไปไม่สม่ำเสมอ คินและวันก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ลมก็พัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอ พวกเหล่าเทวดาก็ขัดเคืองใจจึงทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล (อง.จตุกก. (ไทย) 21/70/114-115.)

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ฝนตก โดยเชื่อว่าฝนจะตกหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับการกระทำดีและชั่วของมนุษย์ หากพระราชาผู้ปกครองข้าราชการและประชาชนตั้งอยู่ในธรรมเมื่อใด จะทำให้ธรรมชาติมีความเป็นไปอย่างเป็นปกติสม่ำเสมอ เมื่อเป็นแบบนี้แล้วก็จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ฝนตกสม่ำเสมอ ในขณะที่เดียวกันเมื่อมนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในศีล ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ก็จะทำให้เกิดผลเสียต่างๆ ตาม โดยเฉพาะความประพฤติของกษัตริย์พระเจ้าแผ่นดินจะส่งผลมากกว่าประชาชนธรรมดา เป็นเพราะว่าพระราชาเป็นผู้แลสุขทุกข์ของประชาชน เมื่อพระราชาให้ความดูแลปกครองโดยธรรม ประชาชนก็จะมีความสุข ตั้งอยู่ในคุณงามความดี แต่ถ้าพระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมก็จะทำให้เกิดอธรรมความชั่วขึ้นในประเทศ ความเป็นอยู่ของประชาชนก็จะลำบาก ทำให้เกิดสงครามต่อสู้ทำลายกัน ส่งผลให้ธรรมชาติได้รับผลกระทบไปด้วย ด้วยเหตุนี้เองฝนจึงไม่ตกต้องตามฤดูกาล (อง.เอกก. (ไทย) 21/70/114-115) พระพุทธศาสนายังกล่าวอีกว่าสาเหตุที่ทำให้ฝนตกใน พระพุทธศาสนาเกิดจากการเหตุปัจจัยทางธรรมชาติ แต่เมื่อใดที่มีฝนตกผิดแปลกธรรมดาที่ไม่ใช่ฝนในฤดู เชื่อว่าเป็นฝนที่เกิดจากการลดบันดาลของเทพเทวดาผู้มีฤทธิ์ เทพผู้มีฤทธิ์สามารถบันดาลฝน นั้น ได้แก่ ท้าวสักกะเทวราช (อง.ปญจก (ไทย) 22/54/527-528) เทพวิสสวลาห เทพปัชชุน หรือมนุษย์ผู้สำเร็จฌานสมาบัติสามารถใช้ฤทธิ์ในการลดบันดาลฝนได้เช่นกัน ส่วนการขอฝนนั้นพบในอรรถกถาเรื่องปลาพระโพธิสัตว์หรือพญาปลาช่อนขอฝน (ขุ.เอก.อ. (ไทย) 3/2/207)

การขอฝนในสังคมไทยมีอยู่ทุกภาคและมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากและยังมีพื้นฐานความเชื่อที่คล้ายๆ กัน เช่น ปู่แถน ที่มีอิทธิพลความเชื่อทั้งในเขตภาคอีสาน ภาคกลางเหนือ และภาคกลาง นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่คล้ายคลึงกัน เช่น พิธีแห่นางแมว บุญบั้งไฟ รวมไปถึงการเทศน์คาถาปลาช่อนเนื่องด้วยประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมการขอฝนโดยส่วนใหญ่แล้วจะจัดทำขึ้นในปีที่ฝนแล้ง หากฝนตกต้องตามฤดูกาลก็ไม่มีการจัดการพิธีแต่อย่างใด พิธีขอฝนที่ปรากฏในสังคมไทยโดยแบ่งตามภูมิภาค ได้แก่

1) ภาคเหนือ ได้แก่ พิธีแห่พระเจ้าฝนแสนห้า วัดเหมืองง่า จังหวัดลำพูน พิธีจับอกไฟ (จุดบั้งไฟ) บูชาพญาแถน พิธีแห่ช้างเผือก พิธีแห่ปลาช่อนขอฝน

2) ภาคกลาง ประเพณีแห่นางแมวขอฝนทำนา เล่นเพลงปรบไก่ ปั่นเมฆขอฝน (การปั่นหุ่นร่วมเพศ)

3) ภาคอีสาน ได้แก่ พิธีแห่บั้งไฟขอฝน พิธีเทศน์พญาคนคากขอฝน พิธีแห่หางด้งขอฝน

4) ภาคใต้ เป็นภาคที่มีฝนตกชุกอยู่ตลอดปี ทำให้ไม่ค่อยมีพิธีกรรมการขอฝนแต่การขอฝนก็ยังปรากฏ

อยู่ คือ ประเพณีชักพระ

ในประเทศไทย การขอฝนเป็นความเชื่อหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมไทยเรียกว่า พิรุณศาสตร์ เป็นพระราชพิธีสมัยแต่โบราณกาล หรือเรียกอย่างภาษาชาวบ้านว่า พิธีขอฝน เพื่อเป็นการบูชาขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคลบ้นดาลให้ฝนฟ้าตกลงมาเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่พสกนิกร ในการทำอาชีพเกษตรกรรม และใช้ประโยชน์จากน้ำฝนที่ตกลงมา โดยมีพระเจ้าแผ่นดินผู้เปรียบประดุจดั่งสมมติเทพที่ทรงอวตารมาเพื่อปกครองมวลมนุษย์ และยังมีเชื่ออีกว่าฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาลนั้นขึ้นอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินอีกด้วย พิธีกรรมการขอฝนของไทยในอดีตถือเป็นพระราชพิธีสำคัญ เพราะมีคนบางกลุ่มเชื่อว่า ดิน ฟ้า อากาศ มักเป็นไปตามพระราชจริยาวัตรหรืออาการประพฤติของพระเจ้าแผ่นดิน จึงมีเรื่องราวแต่โบราณกาลว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบพระองค์เพื่อให้ฝนตก ดังที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาว่า “พระเจ้าแผ่นดิน ลงบรรทมอยู่ในลานพระเจดีย์ด้วยตั้งอธิษฐานว่า ถ้าฝนไม่ตกลงมาซึ่งลานพระเจดีย์จนพระองค์ลอยขึ้น ก็จะไม่เสด็จลุกขึ้น” (พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2463: 540) การขอฝนจึงเป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่มีความสำคัญต่อพระเจ้าแผ่นดินที่จะทำเพื่อราษฎรด้วย ในหลักฐานตามประวัติศาสตร์ ได้บันทึกลงไว้ในหนังสือนางนพมาศ แต่งโดย ท้าวศรีจุฬาลักษณ์และพระราชกรณียานุสร พระราชินีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในหัวข้อ “ว่าด้วยพิธีพิรุณศาสตร์” (กรมศิลปากร. 2505: 81)

พิรุณศาสตร์หรือพิธีกรรมการขอฝน ไม่ได้ปรากฏในเฉพาะพระราชพิธีในสำนักพระราชวังเท่านั้น ปัจจุบันการขอฝนเป็นพิธีกรรมความเชื่อของประชาชนในสังคมไทยหลากหลายแห่ง มีตำราเกี่ยวกับการขอฝนหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับแต่ละท้องที่มีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อ บางแห่งมีพระภิกษุเป็นผู้ทำพิธีขอฝนสวดเจริญพุทธมนต์และคาถาสวดขอฝน (สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุทธสรมหาเถระ. 2500:15) บางท้องถิ่นมีพิธีแห่ดอกไม้เจ้าพ่อ รูปอวัยวะเพศชาย เรียกว่า “ขุนเพ็ด” ทำด้วยต้นกล้วยหรือต้นข่อยใหญ่ จากนั้นแห่ขุนเพ็ดไปตามหมู่บ้านแล้วก็เอาไปเก็บไว้ที่ศาลเจ้าแม่ชายทุ่ง ฝนจะตกทันที เมื่อเจ้าพ่อกับเจ้าแม่ได้อยู่ด้วยกัน แต่พิธีที่บันทึกไว้ในตำราพิรุณศาสตร์ ใช้วิธีปั่นเมฆ ปั่นรูปชายหญิงเปลือยกาย พิธีนี้จะอุจาด ไม่ให้ทำในพระนคร จึงต้องไปทำกันตามกลางทุ่งนา วิธีการที่แพร่หลายคือ การแห่หางแมว เอาแมวตัวเมียใส่ลอบดักปลา หรือใส่ในภาชนะที่เรียกว่า “ตะเหลว” แห่ไปตามหมู่บ้านแล้วก็ร้องเพลงขอฝนไปด้วย ขณะร้องเพลง หน้าบ้านใคร เจ้าของบ้านก็ต้องหาน้ำไปสาดน้ำรดแมว บางหมู่บ้านทำกันวันเดียว บางหมู่บ้านทำกันสามคืน คืนที่สาม ชาวบ้านจะจัดข้าวสาร ผัก พริกปลาร้า และไก่ให้พวกแต่นางแมวได้ทำอาหารเลี้ยงกัน ในเขตภาคเหนือตอนบนของไทย ชาวพุทธล้านนามีความนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นเกี่ยวข้องกับน้ำหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพญานาค ปชุนเทพบุตร มอม คัมภีร์พญาปลาช่อน พระเจ้าฝนแสนห้า ผีขุนน้ำ และผีอื่นๆ เป็นต้น (สุทธิรักษ์ โกช่วย. 2559 :1315-1328) ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีความเชื่อว่าจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้น

ในภาคเหนือตอนบนของไทย ชาวพุทธล้านนา มีความนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นเกี่ยวข้องกับน้ำหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นพญานาค ปชุนเทพบุตร (ช.ช. (ไทย) 27/75/31.) มอม คัมภีร์พญาปลาช่อน พระเจ้าฝนแสนห้า ผีขุนน้ำ

และผืนอื่นๆ โดยจำแนกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ 4 อย่างได้ ได้แก่ 1) เรื่องพญาแถนหรือเทพเจ้าบ้านตาลฝน 2) เรื่องอำนาจแห่งพระพุทธรูปเจ้าและเทวดา 3) เรื่องพระพิรุณและพระมหากษัตริย์ และ 4) เรื่องผีขุนน้ำหรือผีฝาย

จากความเชื่อทั้ง 4 ลักษณะข้างต้น ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมขอฝนในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ามีกว่า 14 พิธีกรรม ได้แก่ 1) การแห่พระเจ้าฝนแสนห่าขอฝน 2) การพึงธรรมพญาปลาช่อนขอฝน 3) การเลี้ยงผีขุนน้ำ เลี้ยงผีฝายขอฝน 4) การจับอกไฟขอฝน 5) พิธีสงฆ์พระธาตุม่อนเปี้ยะขอฝน 6) การแห่ช้างเผือกเผือกขอฝน 7) การแห่ปลาช่อนขอฝน 8) การสวดคาถาขอฝน 9) สลากภัตขอฝน 10) การแห่หมอมขอฝน 11) การแห่นางแมวขอฝน 12) การสืบชะตาเขื่อนขอฝน 13) การแห่ตุ๊กตาขอฝน และ 14) แห่โศตราเอม่อนขอฝน เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

สำหรับอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีพิธีกรรมขอฝนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานคือการแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญของอำเภอแม่ทะ ดังปรากฏในคำขวัญของอำเภอแม่ทะว่า “ลำน้ำจางหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ หินแร่สำคัญถ่านหินดินขาว อาชีพยืนยาวไม้แกะสลัก แหล่งประจักษ์ธรรมถ้ำพระสบาย”

ประเพณีพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าต้นหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อขอฝน ถูกจัดทำขึ้นในปีที่มีฝนแล้ง โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าเชื่อว่าถูกสร้างขึ้นในสมัยพุทธกาล (สงวน โชติสุขรัตน์. 2551 : 68-73) โดยพระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งให้นายช่างฝีมือดีเป็นผู้แกะสลักเพื่อนำมาสักการะยามที่พระพุทธองค์ไม่อยู่ เมื่อเวลาผ่านไปพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ได้ถูกย้ายไปประดิษฐานหลายแห่งจนมาถึงพะเยาเชียงใหม่ ต่อมาเกิดสงครามขึ้นจึงถูกนำไปซ่อนและพ้อคำก็ได้พบเข้าแล้วนำมาประดิษฐานไว้ที่ วัดป่าต้นหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีตำนานกล่าวว่าพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ไปประดิษฐานอยู่ที่ใดก็จะทำให้บ้านเมืองนั้นมีฟ้าฝนอุดมสมบูรณ์ ทำให้เจ้าเมืองที่ได้ยินกิตติศัพท์เกิดความต้องการมาไว้ ณ เมืองของตน เมื่อมาพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ได้มาประดิษฐานอยู่วัดป่าต้นหลวง ก็ได้ทำให้หมู่บ้านมีฟ้าฝนตกต้องตามฤดู แต่หากปีไหนที่ฝนไม่ตกก็จะ อารารณาอัญเชิญพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์มาประทับอยู่บน โฉลงแล้วแห่ตามหมู่บ้านเพื่อบันดาลให้ฝนตก

พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์โดยปกติแล้วจะแห่ปีละ 2 ครั้ง คือช่วงปีใหม่หรือวันสงกรานต์และประเพณียี่เป็ง หากปีใดเกิดฝนแล้งชาวไร่ชาวนาไม่สามารถที่จะทำการเกษตรได้ จะมีการอัญเชิญเป็นกรณีพิเศษถือเป็นครั้งที่ 3 ชาวบ้านจะร่วมมือช่วยกันตกแต่งขบวนแห่เพื่ออารารณาอัญเชิญแห่ไปประดิษฐานไว้ ณ วัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น 1 วัน 1 คืน จะมีพิธีเทศน์ธรรมตำนานพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ธรรมพญาปลาช่อน มีการสวดมนต์ต้น และเจริญพุทธมนต์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้พิธี จากนั้นจึงอารารณากับสู่ภูมิลำเนาเดิม ประชาชนชาวบ้านมีความเชื่อในพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ว่าสามารถลบันดาลฝนให้ตกอย่างแน่นอน จากประสบการณ์ที่ได้ร่วมพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์มาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์พิธีกรรมเกี่ยวกับการขอฝนในพระพุทธศาสนา พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ของชาวอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ชาวบ้านมีทัศนคติมีความเชื่อโดยไม่มี ความลังเลสงสัยใดๆ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์มาเป็นเวลานานที่มีการสืบทอดกันมา และเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์หรือพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ว่าสามารถลบันดาลให้เกิดฝนตกได้จริง ด้วยประสบการณ์และความประจักษ์ของชุมชนชาวอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์มีความสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนและเรื่องราวในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะ การทำบุญทำทานใหญ่อย่างพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ ทำให้ชาวบ้านได้ตั้งอยู่ในธรรมโดยหมู่ใหญ่ ทำให้ชาวบ้าน พุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ทำบุญ รักษาศีล ถวายทานแด่พระสงฆ์ผู้เป็นเอื้อนาบุญ เทพยาคา ทั้งหลายซึ่งพระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าเทพเทวดามีอยู่จริง เกิดความยินดีปรีดาที่ชาวโลกทำบุญกุศล เกิดความเห็น ออกเห็นใจที่มนุษย์กำลังได้รับความทุกข์จึงได้บันดาลฝนให้ตกลงเป็นรางวัล ทำให้ชุมชนให้มีขวัญกำลังใจ มีความหวัง ลดความตึงเครียด เกิดความผ่อนคลาย เกิดความสามัคคีในชุมชน เป็นการรักษาประเพณีจารีตที่ดั้งเดิมของชาวอำเภอ แม่ทะ และยังเป็นการสร้างรายได้แก่วัดและชุมชนอีกด้วย

พระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์หรือพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ เป็นพระพุทธรูปที่เคารพนับถือแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นศาสดาของศาสนาพุทธ ชาวพุทธโดยทั่วไปจะทำการสักการบูชาเสมือนหนึ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้า ประชาชนมีความเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่เกิดขึ้นในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ได้สดับเห็น แล้วและทรงยินดีที่ได้สร้างพระพุทธรูปแก่นจันทน์นี้ขึ้นมาเป็นเป็นตัวแทนพระองค์ เพื่อไว้สำหรับสักการบูชาในยามที่พระพุทธองค์ไม่อยู่ ปัจจุบันพระพุทธองค์ไม่ได้อยู่แล้วเหลือเพียงพระธรรมคำสั่งสอนที่ยังสืบทอดกล่าวสอน พุทธศาสนิกชนมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับผู้ที่เชื่อว่าพระเจ้าไม้แก่นจันทน์เป็นพระพุทธรูปองค์เดียวกันในตำนานพระเจ้าไม้แก่นจันทน์นั้นถือว่า ถือว่าเป็นอุทเทสิกเจดีย์ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นแทนพระพุทธรูปองค์จริงที่พระพุทธรูปองค์จริงที่พระศาสดาทรงตรัสไว้ดีแล้ว สำหรับผู้ที่ไม่เชื่อว่าพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์เป็นพระพุทธรูปองค์ เดิม แต่เชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ที่ถูกแกะสลักใหม่หรือคนละองค์กัน ก็ให้ถือว่าเป็นอุทเทสิกเจดีย์ สิ่งที่ถูก สร้างขึ้นแทนพระพุทธรูปองค์ สามารถเคารพบูชาเป็นกรรมฐาน คือ พุทธานุสสติกรรมฐานไว้เป็นที่ระลึกให้เป็นฐานที่ตั้ง แต่งสติ และถึงจะไม่เป็นพระพุทธรูปองค์เดียวกันกับต้นฉบับดั้งเดิม แต่ก็ยังเป็นพระพุทธรูปที่ให้คุณแก่ชุมชนอย่าง มหาศาล เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนอย่างมากมาย ที่สำคัญเป็นที่พึ่งสุดท้ายไม่มีที่พึ่งได้อีกแล้ว

พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์จึงควรได้รับการอนุรักษ์รักษาไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะผู้นำ และวัดควรปลูกฝังให้เยาวชนได้เห็นและตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ เมื่อ เข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าแล้วก็จะทำให้เกิดความตระหนักในการที่จะอนุรักษ์ดูแลรักษา ถือเป็นความ รับผิดชอบร่วมกันของคนให้ชุมชน ทั้งภาครัฐที่จะต้องร่วมมือกันสนับสนุนเชิญชวนให้เกิดความสามัคคีเพื่อให้พิธี แห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์อันทรงคุณค่านี้ได้อยู่คู่บ้านคูเมืองเป็นขวัญกำลังใจให้กับชุมชนและเกษตรกรสืบไป

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2534.

ข. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(1) หนังสือ

กรมศิลปากร. นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. (ธนบุรี: โรงพิมพ์ส่งเสริมอาชีพ, 2505).

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว. พระราชพิธีสิบสองเดือน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทย, 2463.

สงวน โชติสุขรัตน์. ตำนานพระแก้วมรกต. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2551.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุทธสมรเทศ. ตำราดูลักษณะแมวกวนข้าวทิพย์ พิธีพิธีกรรมศาสตร์ ของวัด อนงคาราม.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2500.

(2) วิทยานิพนธ์:

สุธีรักษ์ โกช่วย. “สัญลักษณ์ บทบาทหน้าที่และคุณค่าของพิธีกรรมการขอฝน”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2559.

(3) บทความ

ดร.सानุ มหัทธนาตุล. “คำตอบของพระพุทธศาสนาเรื่องความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบนิยาม 5”.

บทความวิชาการ. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558).

ธัญญาภรณ์ พลายงาม. ชนัย วรรณลี และอัครวิทย์ เรืองรอง. พิธีกรรมและการแสดงในการขอฝนของวัฒนธรรม
อีสาน. วารสารสารสนเทศ ปีที่ 16 ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม, 2560).

สิตาวี ธีรวิรุฬ. “การแก้ไขปัญหายักษ์แล้งอย่างยั่งยืน”. บทความวิชาการของสำนักวิชาการ. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558.

สุกัญญา สุกฉายา. “พิธีขอฝนของชนชาติไท”. วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม-ธันวาคม,
2558).

(4) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ ผอ.เจริญใจเชื้อ. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 11 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พระครูปริยัติสุนทร. เจ้าอาวาสวัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 12 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พระครูโกศลธัญญกิจ. เจ้าอาวาสวัดป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 10 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พระอรุวรรณ อุจจาโร. รองเจ้าอาวาสวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 14 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ พ่ออาจารย์คำหมื่น ณ มา. มัคทายกวัดสันฐาน ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 9 ตุลาคม
2563.

สัมภาษณ์ หลวงพ่ออินแก้ว อินทังโส. พระลูกวัดบ้านหลุก อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 14 ตุลาคม 2563.

สัมภาษณ์ อาจารย์เดชา ไชยชุมภู. ฝ่ายประชาสัมพันธ์พิธีแห่พระเจ้าแม่แก้วมรกต อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. 13
ตุลาคม 2563.